

О. А. Болотська, Міжрегіональна академія управління персоналом (м. Київ)

**РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ
ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ
У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ**

Болотська О. А.

Розвиток академічної мобільності студентів як реалізація принципів Болонського процесу у вищій освіті України

У статті розглянуто деякі аспекти розвитку та організації академічної мобільності студентів у ВНЗ Європи та України у відповідності до концепції Болонського процесу.

Ключові слова: академічна мобільність, Болонський процес, вища освіта, студент, якість освіти.

Болотская О. А.

Развитие академической мобильности студентов как реализация принципов Болонского процесса в высшем образовании Украины

В статье рассмотрены некоторые аспекты развития и организации академической мобильности студентов вузов Европы и Украины в соответствии с концепцией Болонского процесса.

Ключевые слова: академическая мобильность, Болонский процесс, высшее образование, студент, качество образования.

Глобалізація освітнього простору в сучасному світі, приєднання України до Болонського процесу висуває на перший план проблему академічної мобільності студентів та викладачів, яка набуває особливої актуальності в даних умовах, оскільки покликана сприяти формуванню якісно нових трудових ресурсів, здатних зайняти гідне місце як на світовому, так і на вітчизняному ринку праці.

Зазначимо, академічна мобільність в змозі суттєво вплинути на якість трудових ресурсів національної економіки, оскільки забезпечує доступ до ефективних міжнародних освітніх програм, курсів і дослідницьких

можливостей, що дозволяє студентам і викладачам повертатися в свою країну з новим багажем знань, академічного і культурного досвіду.

Рішення найважливішої задачі нового століття – підвищення якості вищої освіти – вимагає, щоб вища освіта мала міжнародний вимір. Це передбачає обмін знаннями, створення інтерактивних мереж, мобільність викладачів і студентів, міжнародні науково-дослідні проекти (поряд з урахуванням національних культурних цінностей та умов).

У цьому сенсі, саме академічна мобільність суттєво сприяє підвищенню доступності, якості та ефективності освіти, є важливим інструментом формування глобального освітнього простору і забезпечення мобільності людського капіталу. Академічна мобільність у сфері вищої освіти представляє собою об'єктивний процес, при якому цілі, функції та організація надання освітніх послуг набувають міжнародний вимір. Вона включає наступні форми міжнародного співробітництва:

1) індивідуальна мобільність: мобільність студентів чи професорсько-викладацького складу в освітніх цілях;

2) мобільність освітніх програм і університетська мобільність, формування нових міжнародних стандартів освітніх програм;

3) інтеграція в навчальні програми міжнародного виміру та освітніх стандартів;

4) університетське партнерство: створення стратегічних освітніх альянсів [4].

Деякі автори виділяють такі поняття, як вертикальна мобільність (академічна міграція) – повне навчання студента на ступінь у зарубіжному вищому навчальному закладі. Горизонтальна мобільність – навчання студента у зарубіжному вищому навчальному закладі протягом обмеженого періоду (семестру, навчального року). Зворотня мобільність – переміщення іноземних громадян з освітніми та дослідницькими цілями в свою країну. Пряма мобільність – переміщення студентів, аспірантів, викладачів і дослідників своєї країни за кордон.

Існує кілька визначень академічної мобільності. Деякі фахівці в галузі міжнародної освіти під академічною мобільністю розуміють обмежений у часі період навчання студента в країні, громадянином якої він не є. При цьому, мається на увазі повернення студента в свою країну по завершенні навчання за кордоном. У цьому випадку термін «академічна мобільність» не відображає процесу міграції з однієї країни в іншу.

Згідно з іншими джерелами, академічна мобільність – це можливість самим формувати свою освітню траєкторію, в рамках освітніх стандартів вибирати предмети, курси, навчальні заклади у відповідності зі своїми схильностями і прагненнями [5; 7].

Академічна мобільність студентів може приймати різні форми: вступ до вузів іншої країни на повну програму навчання, участь у короткострокових програмах обміну, мовних програмах, розроблених ВНЗ в партнерстві – в деяких випадках програми спільних ступенів або подвійних дипломів.

За даними європейських фахівців, міжнародна студентська мобільність за останні 30 років суттєво зросла: з 0,6 млн студентів в 1975 р. до 2,7 млн у 2005 р., а з 1995 року відбулося дворазове збільшення чисельності іноземних студентів в Європі. Згідно з прогнозами, міжнародна студентська мобільність до 2020 р. досягне 5,8 млн чоловік і 8 млн – до 2025 р. [4].

Це зумовлено такими факторами, як привабливість інтелектуального, культурного та політичного клімату в країні передбачуваного навчання, певна легкість доступу до вищої освіти за кордоном, включаючи витрати на навчання і мову навчання, спільність мови і релігії приймаючої сторони, політична стабільність і безпека, географічна близькість і наявність родичів і друзів у країні навчання. На бажання молодих людей виїхати на навчання за кордон також впливає репутація та статус вузів, освітніх програм та доступність інформації про їх зміст.

Крім перерахованих основних факторів студентської мобільності, що спонукають до виїзду на навчання за кордон факторами є: внутрішня обмеженість потенціалу в країні походження або відсутність будь-яких

спеціальностей або їх недоступність на ринку; спосіб фінансування та вартість навчання (насамперед для студентів середнього класу); можливості для часткової і повної зайнятості під час навчання за кордоном (можливість покриття витрат крім плати за навчання: проживання, транспортні витрати, медичне обслуговування, навчальні матеріали і т. д.); мова навчання (використовувана в процесі навчання мова є або перешкодою, або стимулом при виборі країни навчання); репутація міжнародної кваліфікації, статус і престиж отриманої освіти за кордоном; престиж країни перебування та міжкультурний досвід; підвищення можливостей кар'єрного росту та вигідна економічна віддача на ринку праці; імміграційні мотивації та вплив імміграційної політики.

Академічна студентська мобільність є пріоритетним напрямком при розробці стратегії сучасного розвитку вищої освіти. При цьому, збільшення потоку студентської мобільності всіх видів все в більшому числі країн стає об'єктом і предметом цілеспрямованої політики з боку держави.

За останні 20 років в Україні накопичено значний досвід інтеграції вищої освіти до міжнародного співтовариства. Міжнародним співтовариством визначені і зафіксовані численні аспекти, що впливають на зростання студентської міжнародної мобільності, але розвиток механізмів гарантування якості для захисту іноземних студентів в більшій мірі повинен знаходитися під керівництвом самих приймаючих країн. Тому, на основі міжнародного досвіду, в Україні проводяться дослідження з визначення методики розвитку академічної мобільності студентів та викладачів у вузі.

У відповідності до європейського досвіду академічної мобільності студентів, існує цілий спектр завдань, які повинні бути вирішені на державному рівні і стати основою при виробленні стратегії і обґрунтованого підходу до інтеграції вищої освіти і безпосередньо студентської мобільності, як однієї з її форм:

- документальне забезпечення академічної мобільності;
- інфраструктурне забезпечення академічної мобільності;

- кадрове забезпечення академічної мобільності;
- інформаційне забезпечення мобільності;
- фінансове забезпечення;
- адаптаційні програми для іноземних учасників мобільності.

1. Документальне забезпечення академічної мобільності. Одним з очевидних пріоритетів у напрямку розвитку академічної мобільності як обов'язкового параметра Болонського процесу має стати розробка внутрішньоуніверситетського нормативно-правового забезпечення академічної мобільності, яке буде враховувати особливості як самого освітнього закладу, так і механізмів реалізації різних форм академічної мобільності з урахуванням положень національного законодавства та міжнародного права.

2. Інфраструктурне забезпечення. Провідним структурним підрозділом в організації академічної мобільності має стати управління міжнародних зв'язків (міжнародний департамент, міжнародний відділ), яке здійснює такі послуги, як організація стажувань, оформлення необхідних документів для поїздок за кордон, пошук грантів як індивідуальних, так і колективних, допомога в оформленні заявок на гранти, для іноземних студентів - оформлення документів на в'їзд в країну, реєстрація за місцем перебування, продовження віз, оформлення медичних страховок і допомога в медичному страхуванні.

3. Кадрове забезпечення мобільності. Загальне управління процесом академічної мобільності в вузі може здійснювати проректор з міжнародних зв'язків (або начальник УМЗ), основні обов'язки якого – визначення стратегії мобільності, координація діяльності всього міжнародного сектора. Основними виконавцями у розглянутому процесі будуть співробітники управління міжнародних зв'язків за різними напрямками співробітники професорсько-викладацького складу. У приймальній комісії вишу також необхідні фахівці з прийому іноземних громадян та первинній оцінці їх документів про освіту.

4. Інформаційне забезпечення мобільності. Необхідне створення постійно діючої багаторівневої спеціалізованої інформаційної мережі, що служить інтегратором і розповсюджувачем достовірної та повної інформації для всіх

учасників процесу. Для цього рекомендується проводити регулярні інформаційні семінари, сесії за певними грантовим і обмінним програмам, На сайті вузу повинна бути сторінка, де виставлені всі поточні грантові програми та обмінні програми, з умовами участі в них. Також у вузі рекомендується наявність спеціального стенду, на якому щотижня повинна оновлюватися інформація про поточні програми академічної мобільності.

5. Фінансове забезпечення програм мобільності. Академічна мобільність є найбільш ресурсномістким напрямком Болонського процесу. Її успішний розвиток у вузі багато в чому залежить від системи і достатності фінансування. Дану задачу можна вирішити багато в чому за рахунок залучених коштів, для чого необхідно налагодити роботу з пошуку грантів, програм кредитування і субсидування мобільності. У структурі управління міжнародними зв'язками рекомендується створити підрозділ, який буде здійснювати активний фандрайзинг – пошук та анонсування грантів, надання допомоги студентам і викладачам в написанні заявок на гранти.

6. Адаптаційні програми для іноземних учасників мобільності – створення інфраструктури для підтримки в адаптації перебуваючих іноземних студентів.

Таким чином, сучасна вища освіта України має розглядати академічну мобільність студентів як стратегічне завдання своїх міжнародних інтересів і, у зв'язку з цим, розробити в рамках концепції модернізації системи вищої освіти шляхи перетворення навчання за кордоном в невід'ємний компонент вищої освіти, розвиток міжвузівських міжнародних зв'язків та забезпечити :

- інформованість студентів щодо змісту освіти в країнах і конкретних вузах;
- інтегрувати навчання за кордоном з навчальними планами вищої освіти та інфраструктурою ВНЗ;
- підтримувати співробітництво між університетами, що веде до отримання спільних ступенів та інших форм автоматичного визнання.

Таким чином, за умови реалізації такої освітньої політики українські студенти, викладачі та співробітники стануть повноправними учасниками академічної мобільності, буде забезпечене зростання якості, привабливості та конкурентоспроможності освітніх програм.

Література

1. Белов В. А. Проблемы формирования и реализации концепции международной академической мобильности в России [Электронный ресурс] / В. А. Белов. – Режим доступа : <http://www.prof.msu.ru>.

2. Болонський процес: головні принципи входження в європейський простір вищої освіти / В. С. Журавський, М. З. Згуровський. – К. : ІВЦ «Вид-во «Політехніка», 2002. – 200 с.

3. Бражник Е. И. Перспективы развития высшего образования в европейских странах и в России в контексте Болонского процесса / Е. И. Бражник // Философский век. Альманах. История университетского образования в России и международные традиции просвещения / отв. ред. Т. В. Артемьева, М. И. Микешин. – Спб, 2005. – Т. 2.– Вып. 29. – С. 100 – 113.

4. Бринёв С. Н., Чуянов Р. А. Академическая мобильность студентов как фактор развития процесса интернационализации образования [Электронный ресурс] / С. Н. Бринёв, Р. А. Чуянов. – Режим доступа : www.prof.msu.ru.

5. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17 – 19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – С. 76 – 81.

6. Згуровський М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі [Електронний ресурс] / М. З. Згуровський. – Режим доступу : www.idn.polynet.lviv.ua

7. Карпенко М. М. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні в руслі загальноєвропейських тенденцій [Електронний ресурс] / М. М. Карпенко. – Режим доступу : www.niurr.gov.ua

8. Policy Statement on the Bologna Process in the «Bergen Round» // Conference «From Bologna to Bergen: A mid-term.

Bolotskaya O. A.

The Development of Academic Mobility of Students as the Realization of the Principles of the Bologna Process in Higher Education in Ukraine

The article considers some educational aspects of students' academic mobility in European and Ukrainian high education according to the conception of Bologna Process.

Key words: academic mobility, the Bologna Process, higher education, student quality.

Відомості про автора

Болотська Оксана Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління навчальним закладом міжрегіональної академії управління персоналом (м. Київ).

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013

Прийнято до друку 25.01.2013